LINDHOLM
RESTAURERING AB
tekniska och antikvariska projektörer

Drottninggatan 52

Inom Vallgraven 12:8, kv. Härbärget

Kulturhistorisk beskrivning

Göteborg 2018-01-28
Josefine Bengtsson
Martin Lindholm

INLEDNING **3**

Kulturhistorisk värdering och lagstiftning *4*

HISTORIK **8**

BESKRIVNING **16**

Kvarteret Härbärget *17*

Inom vallgraven 12:8 ..... *18*

SAMMANFATTANDE VÄRDEBESKRIVNING **26**

Bebyggelse *27*

Enskild byggnad *28*

KÄLLFÖRTECKNING **30**

Drottninggatan 29
411 14 GÖTEBORG
TEL: 031-336 09 40

E-POST: josefine@lindholm-restaurering.se
HEMSIDA: www.lindholm-restaurering.se

INLEDNING

Gatuadress: Drottninggatan 52

Fastighetsbeteckning: Inom vallgraven 12:18, kvarteret Härbärget

Fastighetsägare: Hufvudstaden

Följande kulturhistoriska beskrivning avser byggnaden på Drottninggatan 52, fastighet INOM VALLGRAVEN 12:8 i kvarteret Härbärget, Göteborg. Handlingen är utförd av Lindholm Restaurering AB på uppdrag från Hufvudstaden.

Syfte

Syftet med denna kulturhistoriska beskrivning är att skapa ett kunskapsunderlag för framtagandet av ny detaljplan för kvarteret Härbärget.

Innehåll

Denna kulturhistoriska beskrivning innehåller följande:

- Gällande lagstiftning och kulturhistorisk värdering.
- Historisk presentation.
- Beskrivning av befintligt utseende.
- Sammanfattande värdebeskrivning.

.

Kulturhistorisk värdering och lagstiftning

Riksintresse för kulturmiljövården

Kvarteret Härbärget ingår i ett område som är identifierat som riksintresse för kulturmiljövården ”Göteborgs innerstad/Staden inom vallgraven med parkbältet” O 2:1–5 och skyddas av 3:e kapitlet Miljöbalken:

> *"Mark och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön".*

Riksintresset uttrycks i en värdebeskrivning som tar fasta på ett antal karaktärsdrag som på olika sätt ger uttryck för Göteborgs historia. Inom riksintressanta områden får ändringar inte göras som skadar riksintressets värde. Följande formuleringar i värdebeskrivningen av riksintresseområdet kan vara relevanta för kvarteret Härbärget:

> *”1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan/…/. Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos "Hamngatorna" och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2–3-våningshus.”*
>
> *”Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven”*
>
> *”Hamn-, sjöfarts och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamn fr.o.m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamns, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. /…/ Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt.”*
>
> *” Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdselteknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden. Cityomvandlingen med handelns om- och nybyggnader i storstadsmässig skala.”*
>
> *”1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden. /…/ Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker”*
>
> *”Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.”*

I den fördjupade riksintressebeskrivningen av Staden inom vallgraven med parkbältet står följande: motivering[1]:

> *”Stadskärnan inom Vallgraven är en unik miljö med en rikt varierad, i huvudsak småskalig, bebyggelse. Området speglar Göteborgs utveckling från grundläggning till nutid. Stora delar av den ursprungliga stadsplanen med vallgrav, kanaler, befästningsrester och gatusträckningar finns bevarade.*
> *Flera gatustråk präglas av äldre tiders tomtindelning och byggande. Områden med samlad bebyggelse av mycket stort arkitektur- och byggnadshistoriskt värde är bl.a. Gustav Adolfs Torg-Stora Hamnkanalen, kvarteren kring Domkyrkan och Stora Nygatan. I området inom Vallgraven finns också många välbevarade exempel på olika tiders arkitektur.””*

Bevarandeprogrammet för Göteborg

Kvarteret Härbärget ingår i Göteborgs bevarandeprogram för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som en del av området inom vallgraven. Drottninggatan 52 tillhör de byggnader som åtföljde de byggnadsbestämmelser som infördes tidigt 1800-tal där hus skulle uppföras i sten, med två våningar, sadeltak, lagerkällare av sten och fasader i puts eller tegel.

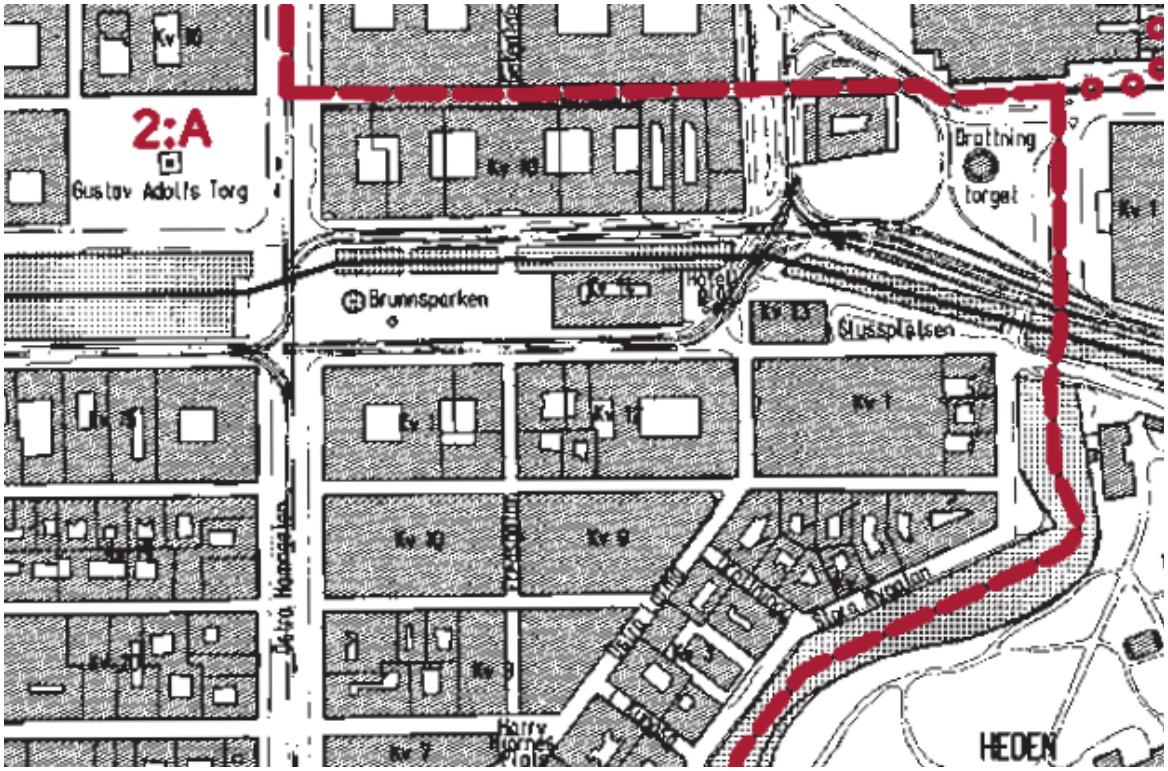

I bevarandeprogrammet anges att en stor del av området inom vallgraven är kulturhistoriskt värdefullt. Här ingår bland annat kv. Härbärget. Källa: Lönnroth, 1999

[1] Herklint, 1992

Ur bevarandeprogrammet:

Förändrat – bevarat
”Trots att många bränder härjade i staden före 1800-talets början och trots att stora delar av bebyggelsen revs 1955–90 finns mycket kvar av den äldre karaktären i Göteborgs stadskärna. Hela området är en miljö av kulturhistoriskt värde.”

Motivering
”Cityområdet som helhet inklusive vallgraven har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Det speglar Göteborgs ursprungliga roll som ”Sveriges port mot väster” och även stadens senare utveckling. Miljön innehåller också unika exempel på stadsplanering och arkitektur från olika epoker.”

Fornlämning

Lämningar under mark på omfattas av fornlämningen Göteborg 216 och skyddas av kulturmiljölagen (1988:950). Allt arbete som innebär ingrepp på fornlämningen eller i fornlämningsområdet kräver tillstånd från Länsstyrelsen. Det innebär att det är förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller på annat sätt skada en fast fornlämning.

Gällande detaljplan

För större delen av kvarteret, inklusive aktuell fastighet, finns en stadsplan från 1972 som anger kvarterets utsträckning och en byggnadshöjd om max 30 respektive 32 meter. Planen anger handelsändamål. Genomförandetiden för denna plan har gått ut.

Gällande detaljplan för intilliggande fastigheterna inom vallgraven 12:1 och 12:2, är *Detaljplan för handel och kontor vid Södra Hamngatan*. För inom vallgraven 12:2 som brann ner finns en ny byggrätt. Inom vallgraven 12:1 är belagd med rivningsförbud (q_1) och en bevarandebestämmelse (q_2) för exteriören. För exteriören gäller följande:
Befintliga fasader och tak mot Södra Hamngatan och Fredsgatan ska bevaras, Fasaddetaljer, som burspråk på hörnet, frontoner ovanför fönster etc., ska bevaras, liksom porten med omfattning mot Södra Hamngatan. Utgångspunkten är att befintliga fönster, fasad- och takdetaljer etc. ska bevaras så långt det är möjligt. Om byte blir nödvändigt av någon del ska den bytas ut mot utseendemässigt likvärdig. Förändringar får dock göras i bottenvåningen i övrigt mot gatorna, liksom i fasaden mot gården och i byggnadens interiör. Gården får byggas över med två våningar.

HISTORIK

Kvarteret Härbärget ingår i Göteborgs ursprungliga rutnätsplan och utgjorde till en början, tillsammans med det intilliggande kvarteret Arkaden, ett enda kvarter.

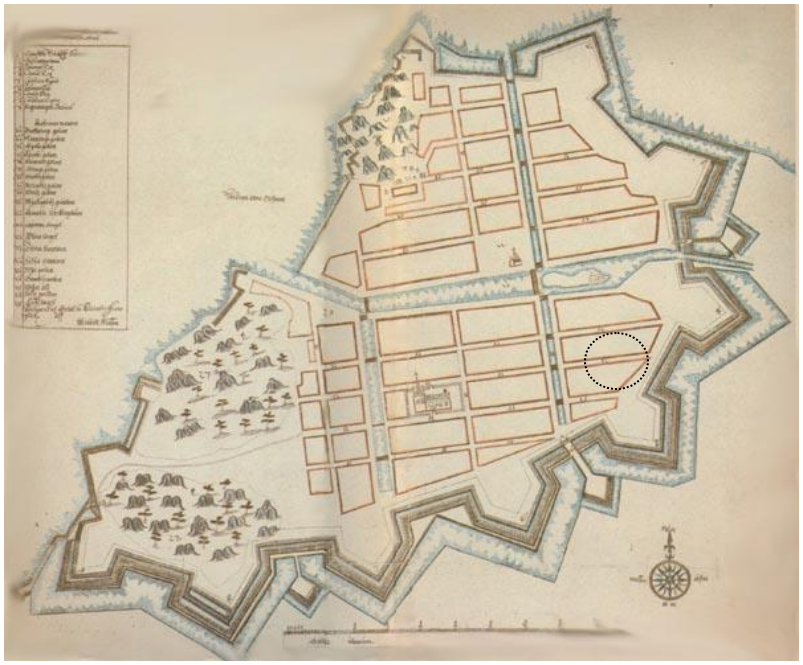

Ursprunglig plan över Göteborg från 1644 med omgivande stadsmur och utstickande bastioner. Markeringen visar på läget för kvarteret Härbärget. Österut gränsade detta kvarter till stadsmuren och bastionen Carolus Rex. Källa: GSM

Storbränder och nyklassicism

Under 1600- och 1700-talet var de flesta hus byggda i trä. Bränder spred sig snabbt och skapade stor förödelse. Kvarteret Härbärget totalförstördes två gånger i de stora bränderna 1669 och 1792. Under 1700-talet gjordes flera försök att förbjuda byggande i trä men vid seklets slut var Göteborg ännu i huvudsak en trästad.

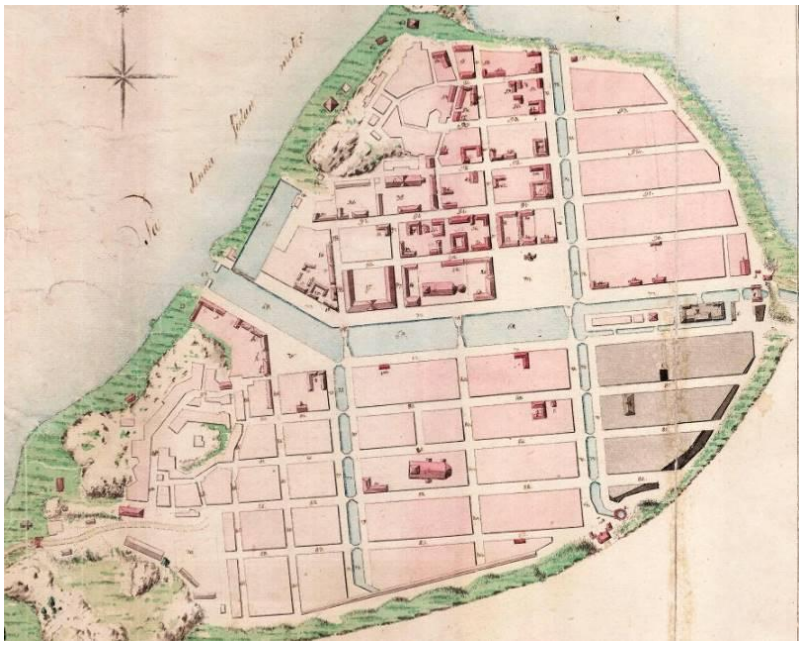

Ödeläggelse genom eldsvådan 1792. De stora hamnkanalerna begränsade förödelsen. Samtliga svartmålade kvarter öster om Östra hamnkanalen totalförstördes.
Källa: SBK

Efter branden 1792 ritades stadsplanen om och Fredsgatan skapades genom delning av det ursprungliga kvarteret. Därigenom fick kvarteret Härbärget sin nuvarande utsträckning.

Efter ytterligare en stadsbrand 1802 totalförbjöds slutligen bygget av trähus inom vallgraven och ödetomterna i kvarteret Härbärget kom att återuppbyggas i sten. Utformningen av husen som byggdes i början av 1800-talet reglerades i stor utsträckning av stadsarkitekten Carl Wilhelm Carlberg. En helt ny stadsbild utvecklades med stenhus i 2 till 3 våningar, med ljusa fasader i puts eller gult tegel i enkel nyklassicistisk stil. Fasaderna hölls sparsmakade med klassicerande dekor kring taklist, entréparti och enstaka fönsteromfattningar.

Södra Hamngatan 45 bebyggt med stenhus på 1800-talets första hälft. Byggnaden revs inför uppförandet av befintlig byggnad 1887. Detta hus och intilliggande stenhus på fotografiet är uppförda i sparsmakad nyklassicism.
Fotografi Aron Jonasson.

Kartläggning av kvarter och tomter öster om Östra Hamngatan år 1790. Karta till Jubileumsutställningen 1923. Källa: SBK

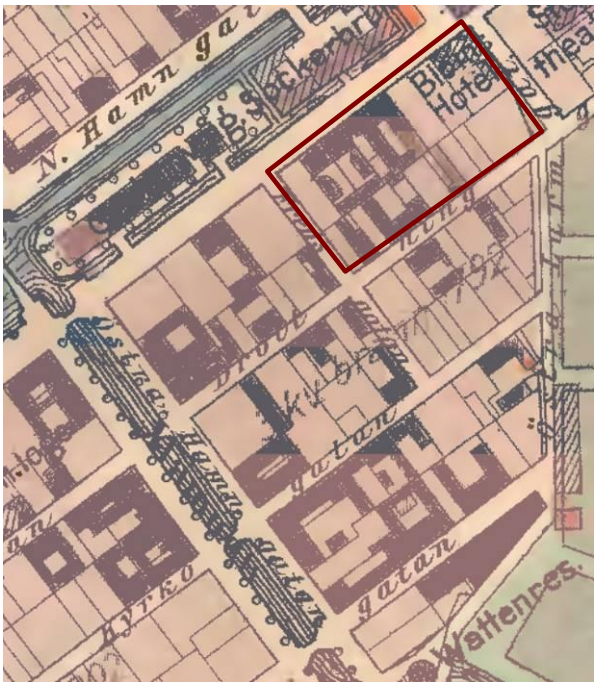

Kartläggning av kvarter och tomter öster om Östra Hamngatan år 1820. Karta till Jubileumsutställningen 1923. Källa: SBK

Successiv stadsförnyelse 1850–1950

Mot mitten av 1800-talet utvecklades Göteborg till en storstad. Handeln och industrin expanderade och befolkningen fördubblades på bara ett par decennier. Den första stadsutvidgningen genomfördes i samband med att stadsmuren och bastionerna revs. Den dominerande arkitekturstilen under andra hälften av 1800-talet var nyrenässansen och stadens karaktär ändrades efter hand genom att äldre hus byggdes om och försågs med mer rikt smyckade fasader. De gamla husen byggdes ofta på med ytterligare våningsplan eller också revs de och ersattes med större bostadshus med handel i bottenvåningen. Stadsförnyelse i liten skala bedrevs i Göteborgs innerstad fram till 1950-talet då nya idéer gjorde sig gällande.

Befintlig byggnad på Södra Hamngatan 45 är ett tidstypiskt exempel på det sena 1800-talets byggande i fler våningar. Källa GSM

Drottninggatan 50 var ett tvåvåningshus med tegelfasad av den typ som var vanlig under 1800-talets första hälft. Byggnaden revs inför uppförandet av befintlig byggnad. Fotografi ca 1900. Källa. GSM

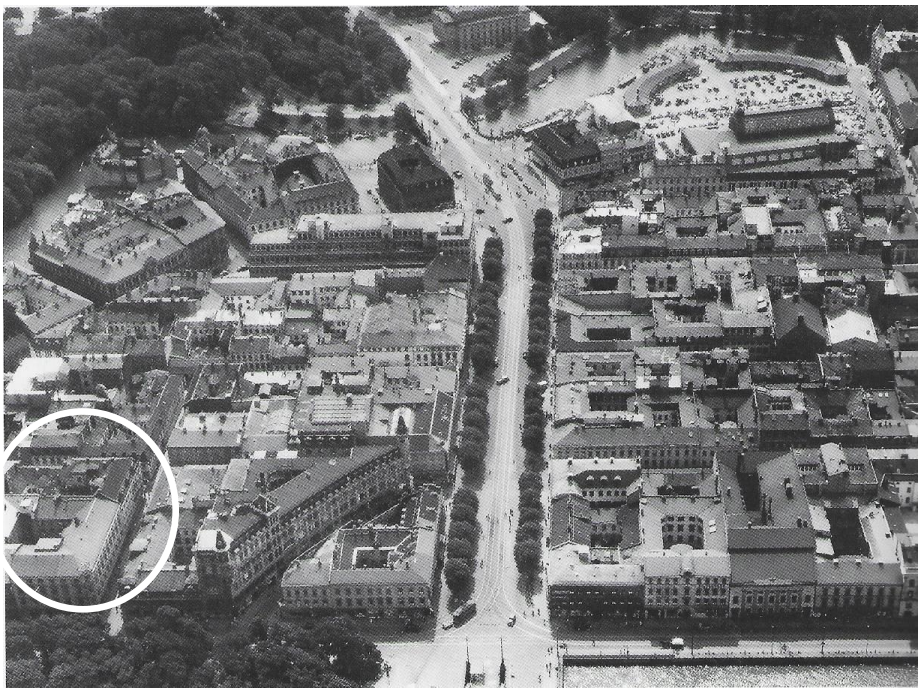

Flygfoto över stadsdelen inom Vallgraven 1946. Vy mot söder med Östra Hamngatan i mitten av bilden.
I bildens vänstra nedre hörn ses aktuell byggnad. Notera kvartersstrukturen med mindre byggnader med innergårdar. Källa: Garellick, 1999

1960- och 70-talens totalsanering

På 1960- och 70-talen ansågs det att den gamla stadsstrukturen inte fungerade i en ny samhällsplanering och att innerstaden var i behov av så kallad totalsanering. Totalsaneringen innebar att man rev hela kvarter och stadsdelar för att ge plats för nya funktioner och nytt innehåll. Stora delar av innerstaden, inte minst Östra Nordstan och Arkaden omformades utifrån önskemål om en mer effektiv trafikplanering och sammanhängande områden för handel. Ett flertal parkeringshus tillkom. Totalsaneringen har i efterhand utsatts för hård kritik och sedan 1990-talet bedrivs stadsförnyelse återigen i mindre skala. Östra delen av kvarteret Härbärget är ett resultat av saneringen.

Befintlig bebyggelsestruktur i kvarteren öster om Östra Hamngatan är idag till stor del resultat av kvarterstäckande kontors-, parkerings- och varuhus på 1970-talet. Väster om Östra Hamngatan finns i långt större utsträckning en bevarad småskalighet med mindre byggnader och innergårdar. Aktuell del med bevarad bebyggelse i kvarteret Härbärget markerad. Källa: Eniro.

Drottninggatan 52

Efter att kvarteret Härbärget totalförstörts i branden 1792 köptes ödetomten 126 och 127 av traktör Segerlind år 1803. Segerlind var känd bland annat för att vara ägare till hotell Göta Källare. Handlanden Hans Sandahl övertog ägarskapet och vid hans död 1821 efterlämnade han ett grundmurat tvåvånings stenhus i klassicerande stil. Senare ägare var krögare Magnus Lundin, exekutionsbetjänt C. G. Jacobsson, handlanden P.A. Andersson och därefter handlanden L.P. Haglund. År 1871 köptes fastigheten av instrumentmakare J.E. Lundberg. [2]

År 1875 byggdes huset på med en våning och fasaden gavs en ny karaktär i nyrenässansstil. Bottenvåningen rusticerades och fick en ny entré, fönsteromfattningarna gjordes mer utsmyckade med tunga fönsteröverstycken som hölls upp av konsoler i plan två och med en enklare, profildragen dekor i plan tre. Små fönstergluggar under takfoten antydde en attikavåning och takutsprånget dekorerades undertill med en tandsnittsprofil. Samtliga förändringar genomfördes i linje med nyrenässansens formspråk.

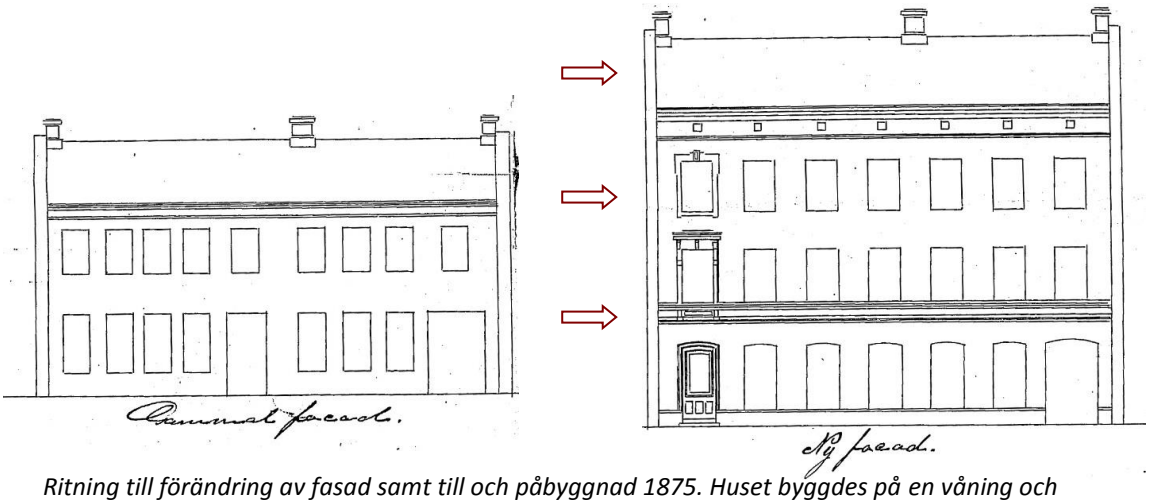

Ritning till förändring av fasad samt till och påbyggnad 1875. Huset byggdes på en våning och försågs med fönsteromfattningar enligt nyrenässansens ideal. Portgångens ursprungliga placering behölls.

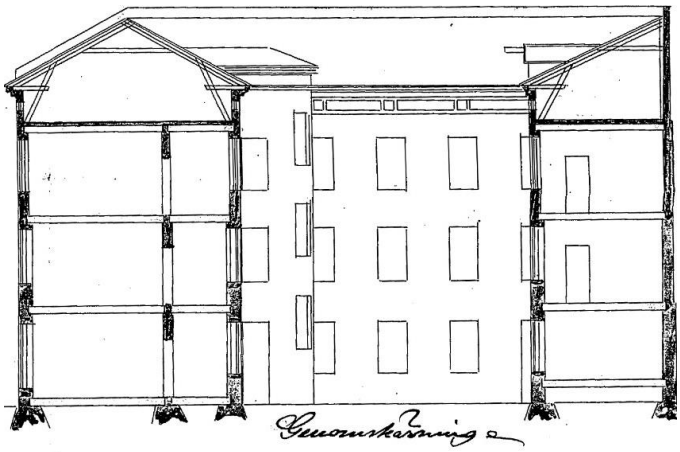

Gårdsfasader samt sektion av gathus och norra gårdslängan. Det rundade trapphuset hade ursprungligen ingång från gården. Källa: SBK

[2] Dahl, Göteborgs tomtägare 1637–1807

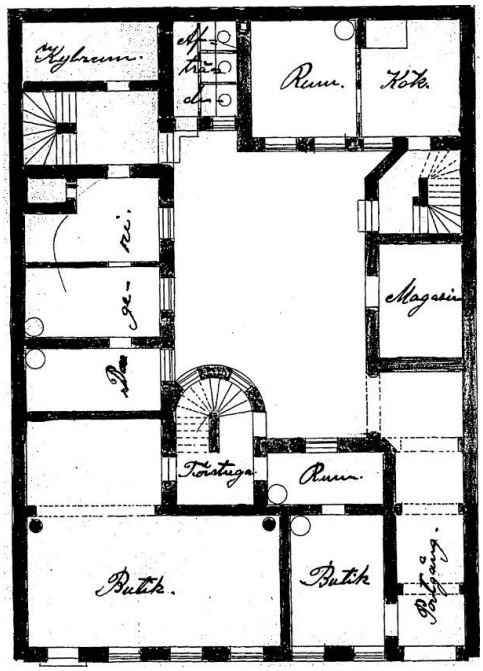

Bottenplan. Gården var nästintill kringbyggd. De två gårdslängorna sammankopplades med dasslänga på gårdsplanen.

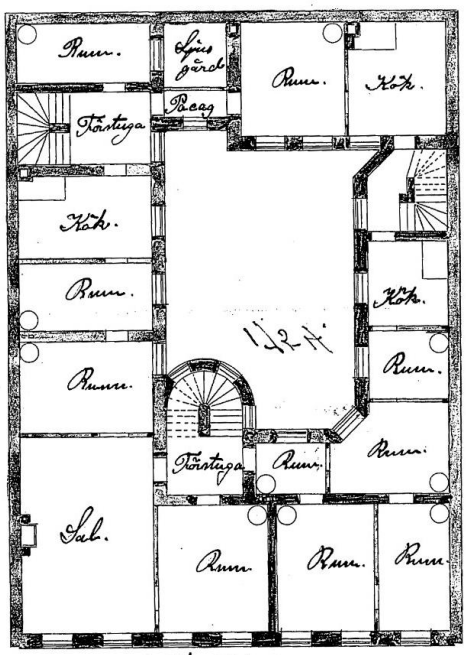

Plan 2. Gårdslängornas övre plan länkades samman med passage. Norr om passagen en ljusgård som gavs ljusinsläpp till enkelrummet innanför.

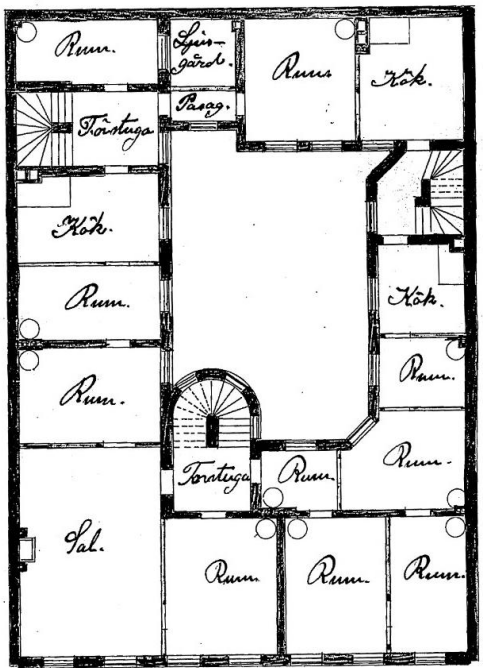

Plan 3. De övre planen bestod av två större L-formade lägenheter med fönster mot gata och gård samt ett enkelt rum som nåddes från västra trapphuset och ett gårdshus som nåddes från både västra och östra trapphuset. Ritning till förändring av fasad samt till och påbyggnad. 1875. Källa: SBK

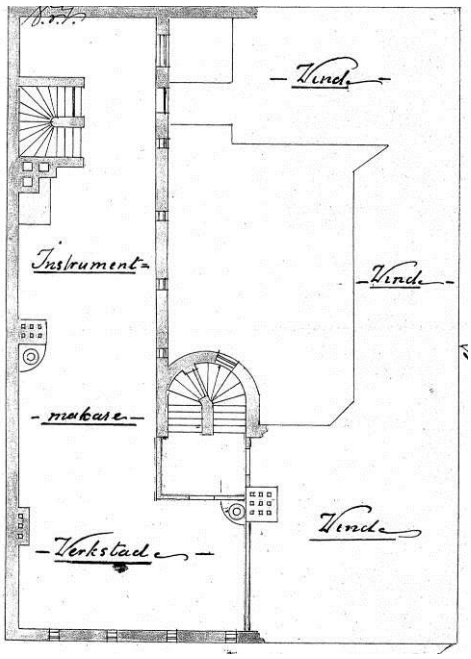

Vindsplan. En instrumentmakar-verkstad inreddes på vindsvåningen. Östra delen av vinden förblev oinredd. Planritning 1876.Källa: SBK

Kartläggningar av Göteborgs kvarter och tomter vid Jubileumsutställningen 1923 visar vid jämförelse mellan år 1860 och 1890 – före och efter ombyggnaden 1875 – att byggnaden fasadliv mot gården tycks vara densamma. Med andra ord tycks det som att befintliga gårdslängor år 1875 byggdes på liksom gatulängan.

Byggnadens utsträckning år 1860.
Karta till Jubileumsutställningen 1923:
Kartläggning av kvarter och tomter öster om
Östra Hamngatan år 1860. Källa: SBK

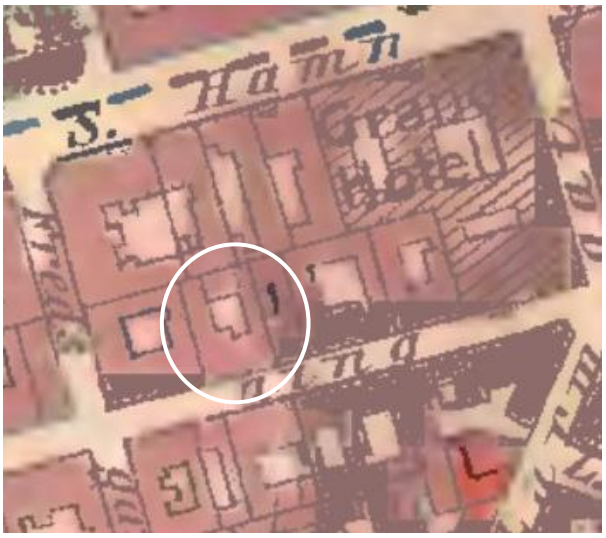

Byggnadens utsträckning år 1890.
Karta till Jubileumsutställningen 1923:
Kartläggning av kvarter och tomter öster om
Östra Hamngatan år 1890. Källa: SBK

Större förändringar genom åren

År 1907 fick portgången ny placering. Butikslokalerna byggdes om och försågs med stora skyltfönster och glasade dörrar med överljus. Trapphuset fick en ny entré med ingång från den nya portgången.

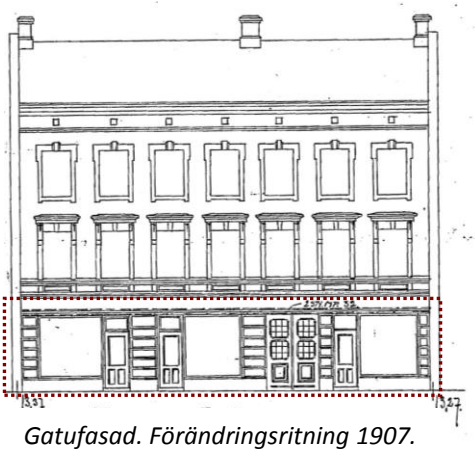

Gatufasad. Förändringsritning 1907. Källa: SBK

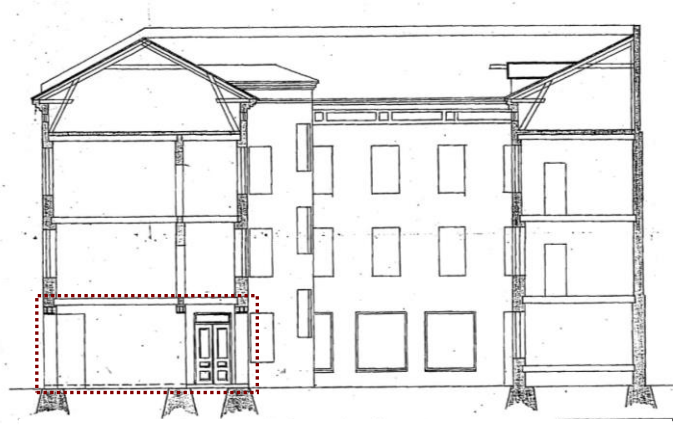

Sektions genom nu portgång samt gårdsfasad av västra gårdslängan där skyltfönster sattes in på bottenplan. Förändringsritning 1907. Källa: SBK

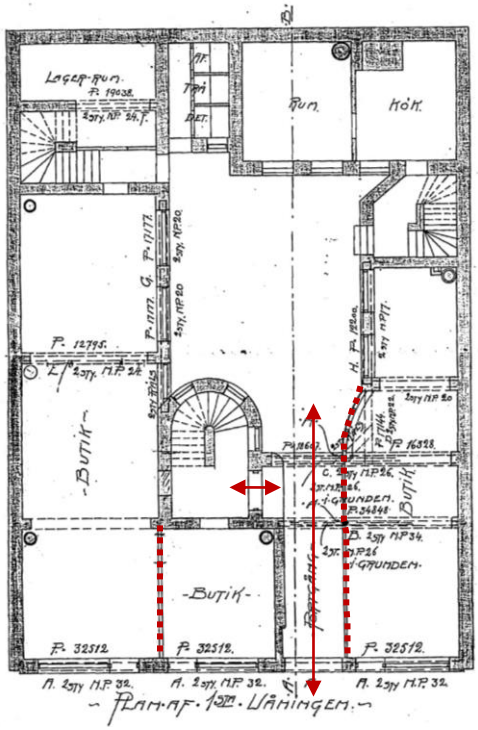

Bottenvåning. Butikslokalerna omvandlades och portgången fick ny placering. Förändringsritning 1907. Källa: SBK

År 1941–42 kontoriserades huset. På plan 2 och 3 omvandlades rummen mot gatan till kontor och i rummen runt gården revs mellanväggar och lokalerna omvandlades till lagerlokaler. Inte minst avskaffades det inre enkla rummet i västra gårdslängan och det västra gårdstrapphuset revs. En hiss installerades i den ursprungliga ljusgården och byggnaden fick därmed en helt kringbyggd gård i alla plan. En lastport etablerades i husets norra gårdslänga. I händelse av krig inreddes ett skyddsrum i källaren.

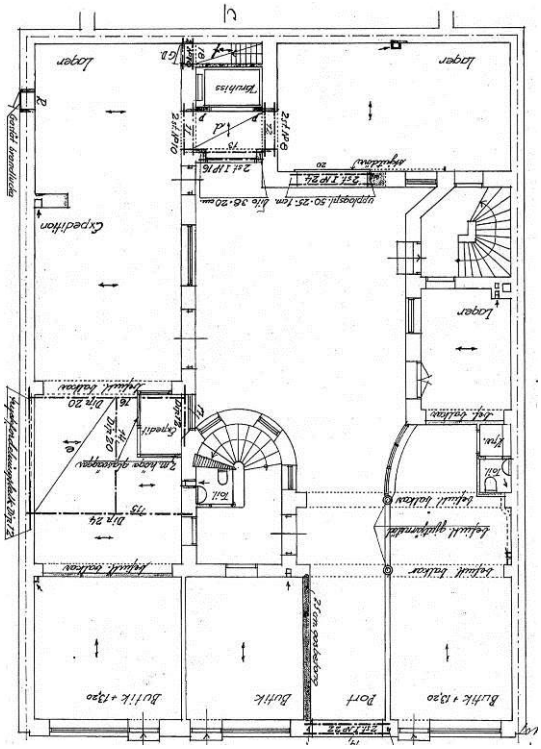

Bottenvåning. En varuhiss installerades och gårdslängorna sammankopplades genom alla våningsplan. Förändringsritning 1941. Källa: SBK

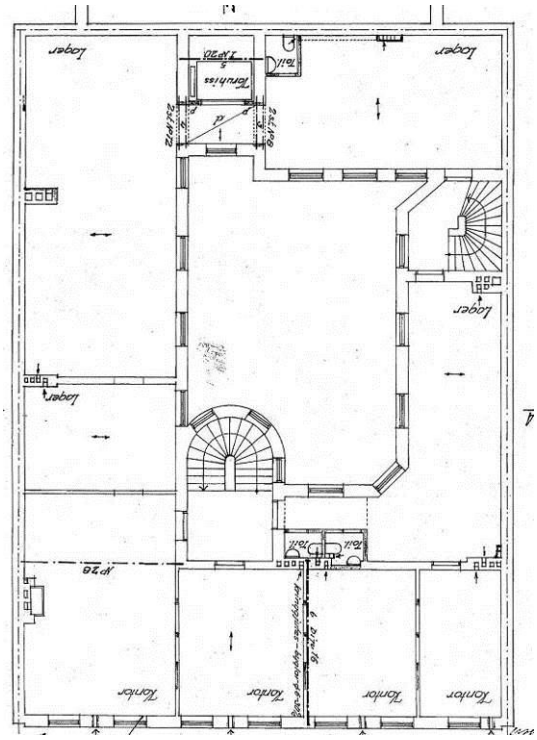

Plan 2 och 3. Mellanväggar slogs ned och utrymmena i gårdslängorna omvandlades till lagerlokaler. Förändringsritning 1942. Källa: SBK

BESKRIVNING

Kvarteret Härbärget

I kvarteret Härbärget finns representanter från tre stadsbyggnadsepoker uppförda i olika stilar.

Representativt för Göteborgs tidiga 1800-talsbebyggelse är kvarterets äldsta bevarade byggnad Inom vallgraven 12:8. Byggnaden uppfördes 1803 i enlighet med den nya byggnadsstadgan och har därefter byggts på med en våning.

Representativa för småskalig stadsförnyelse är byggnaderna Inom vallgraven 12:1 och 12:9. På tomterna har de tidigare lägre husen från tidigt 1800-tal rivits och i de bevarade husen kan den gradvisa ökningen i stadshusens skala utläsas.

Till den storskaliga stadsförnyelsens epok tillhör Inom vallgraven 12:10. Byggnadskomplexet med affärer och kontor är uppfört 1973–1975 på en tomt där det tidigare stod sju mindre hus som sanerades bort.

Inom vallgraven 12:8

Gatufasaden med slätputsad fasad och ornamentik kring fönstren i nyrenässansstil är mycket välbevarad på de övre planen. Bottenplan bär prägel av förändringar 1907 när portgången fick nytt läge och nya butiksentréer och skyltfönster etablerades. Dörrar och fönster (såväl skylt- som lägenhetsfönster) är idag utbytta, men har ursprunglig placering.

Vy västerut på Drottninggatan.

Fasad mot gatan

Rusticerad putsad sockelvåning med gesims mot övre plan.

Stenskodd portgång etablerad 1907. Den rusticerade putsade omfattningen är bitvis riven. Sekundär grind. Ursprungligen satt här enligt ritningar en port med pardörrar.

De övre planen på fasaden mot gatan bär prägel av 1875 års ändring i nyrenässans. Fönstren har dekorativa omfattningar i putsdekor. Vid taket en tandsnittsfris. Allt original. Fönstren är utbytta korspostfönster, inåtgående.

Tandsnittsfris och fönsteromfattningar fortsätter på intilliggande äldre byggnad från 1930.

Fasad mot gården

Portgång etablerad 1907. Vid väggen skymtar en av två gjutjärnspelare i original som användes för avväxling vid ombyggnaden.

Gården sedd mot portgången och till höger om portgången det rundade trapphuset med fönster i original. Det välvda väggpartiet till vänster om etablerades 1907.

Gården sedd från portgången mot norr. Ståldörr och lastport etablerades på 1940-talet. Lastporten har satts igen och försetts med fönster. Till vänster om ståldörren har trapphusporten in till det rivna trapphuset satts igen och försetts med fönster.

Slätputsade gårdsfasader sedda mot det rundade trapphuset. Vid takfoten en mönstermurad tegelfris i originalutförande. Frisen löper hela vägen runt gårdstaket.

Norra och östra gårdslängans fasader. Den ursprungliga lastluckan vid takfoten är numera omvandlad till fönster. Övriga fönster är utbytta till inåtgående korspostfönster.

Byggnadsdelen vid den indragna fasaden vid hisstornet byggdes ut helt mot brandmuren när hissen installerades på 1940-talet. Gårdslängorna var ursprungligen förbundna endast med dasslänga i markplan och smala passager på de två övre planen. En ljusgård fanns dold bakom mellan passage och brandmur.

Interiör

Stora trapphuset

Stora trapphuset med ingång från portgången är välbevarat. De rundade trapploppen får rikligt med dagsljus från välvda fönster med järnprofiler i original. Entrégolvet är gjutet och första trapploppet är belagt med kalksten. Väggarna är putsade och målade i vit ton. Lägenhetsdörrarna med fyra speglar är original medan trapphusporten är utbytt med bevarad karm och foder.

Första trapploppet är belagt med kalksten i originalutförande.

Trapphuset är rundat och får gott ljusinsläpp genom de många välvda fönstren. Övre trapploppen och vilplanen är belagda med plastmatta. Handledaren är sekundär

Dekorativa järnspröjs, original.

Lägenhetsdörr i original-utförande med speglar och dekorativa gångjärn. Trycke och lås utbytta.

Trapphusporten etablerades på denna plats 1907 när portgången fick ny placering. Porten är sedermera utbytt men originalkarm och -foder är bevarade. Enligt ritningarna satt här ursprungligen en pardörr med speglar och glasade överpartier.

Gårdstrapphuset

Trapphuset i östra gårdslängan har, liksom det stora trapphuset ett första trapplopp belagt med kalksten och ett gjutet golv vid entrén. Lägenhetsdörrarna med fyra speglar i original finns bevarade liksom fönsterfoder och panelklädda fönstersmygar och profilerade sockellister.

Upp till gårdstrapphuset löper en trappa i kalksten.

Gångjärn, original.

Foder, fönstersmyg med spegel, golvlist original.

Lägenhetsdörr i originalutförande.

Lägenheter inklusive vindslägenhet

Den ursprungliga planlösningen är till största del förändrad men en del mellanväggar med sockellister finns bevarade. Mot trapphusen vetter originaldörrar monterade i djupa karmar klädda med panel i originalutförande. Mot gatan finns fönsterfodren och de panelklädda fönstersmygarna bevarade. Äldre ekparkett förekommer, till viss del från kontoriseringen på 1940-talet men även äldre.

Vindslägenheten som inreddes på västra delen av vinden till instrumentmakarverkstad 1876 har bevarad utsträckning. Bevarat från 1876 är de blottade takbjälkarna och fönsterfodren kring takfönstren.

Entrédörr i originalutförande.

Fönsterbänk och foder i originalutförande.

Äldre ekparkett och bevarade sockellister mot trapphuset.

Fönstersmyg med träpanel, original

Västra delen av vinden inreddes 1876 till instrumentmakarverkstad. De ursprungliga takstolarna är bevarade liksom fönsterfodren kring takfönstren. De putsade väggarna är sannolikt i originalutförande. Sekundärt golv.

Den inredda vinden vetter mot både gata (här) och gård (ovan)

Östra delen av vinden är fortsatt oinredd.

SAMMANFATTANDE VÄRDEBESKRIVNING

Bebyggelse

Fastigheten Inom Vallgraven 12:8 på Drottninggatan 52 ligger i ett kvarter intill den Stora Hamnkanalen som utgjorde stommen i rutnätsplanen i det ursprungliga Göteborg. Bebyggelsen i sig totalförstördes nästintill i de stora bränderna 1792–1813. Här i området öster om dåvarande Östra Hamnkanalen totalförstördes bebyggelsen år 1792. Befintlig byggnad uppfördes som ett tvåvåningar stenhus år 1803 och är därmed representant för det tidiga 1800-talets återuppbyggnad och tillhör ett uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad:

> *”1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan/…/. Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos "Hamngatorna" och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2–3-våningshus.”*
>
> *”Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven”*

När stadskärnan kom att förnyas successivt under 1800-talet sena och 1900-talets första hälft försågs byggnaden år 1875 med ytterligare en våning samt fasadornament i nyrenässansstil. Resultatet av den successiva förnyelsen blev en stadsmiljö med representanter från många olika tider och arkitekturideal.

> *”Hamn-, sjöfarts och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamn fr.o.m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamns, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. /…/ Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt.”*

Totalsaneringen på 1960- och 70-talet är särskilt påtaglig i kvarteren öster om Östra Hamngatan och Drottninggatan 52 tillhör ett få kvarvarande äldre byggnader i området.

Drottninggatan 52 som är unik då den är en av få kvarvarande byggnader inom vallgraven från tiden då staden i början av 1800-talet återuppbyggdes med stenbyggnader efter de stora stadsbränderna. Byggnaden är en tydlig exponent för riksintressebeskrivningen, se nedan.

> *”Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven”*

> *”Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.”*

Inte bara gatufasaderna är viktiga i sammanhanget: de äldre byggnaderna innebär också en bevarad bebyggelsestruktur med innergårdar.

Enskild byggnad

Byggnaden på Drottninggatan 52 uppfördes cirka 1803 och byggdes på med en våning 1875 och försågs då med ett fasaduttryck i nyrenässansstil med kraftiga fönsteromfattningar. År 1907 fick portgången ny placering och sockelvåningens butiksfasader ny utformning. Inslag från 1875 och 1907 betraktas som original.

Exteriör

Drottninggatan 52 har en välbevarad gatufasad. Förändringar mot gatan har i stort sett endast genomförts på bottenplan där butiksfasaderna har ersatts med glaspartier och dörrar som inte anpassats till byggnadens karaktär. Även smidesgrinden till portgången är sekundär. Delar av omfattningen kring porten är riven. Gårdsfasaderna är välbevarade. Förändringarna kommer från kontoriseringen på 1940-talet när ett hisstorn byggdes i norra delen av gården och en ståldörr och en lastport etablerades. I samband med bygget av hiss försvann en ursprunglig, från gården dold ljusgård mot norra brandmuren. I allt övrigt har exteriören många bevarade originalinslag:

Original	**Förändrat**
Fasadliv mot gata och gård	Butiksfasader
Slät puts	Portgångens port utbytt till grind
Tredelad fasad, gesims ovan sockelvåning och	Ljusgård bortbyggd (1940-tal)
gesims under mezzaninvåning	Hisstorn (1940-tal)
Fönsteromfattningar	Lastport (1940-tal), nu igensatt
Fönstersättning mot gatan	Port till rivet trapphus (1940), nu igensatt
Korspostindelning av fönster	Befintliga trapphusportar har sekundära
Tandsnittsfris mot gatan	ståldörrar
Utkragad takfot i rött tegel mot gården	Lägenhetsfönster utbytta
Rundat trapphus, originalfönster	
Gjutjärnspelare i portgång	

Interiör

Byggnaden uppfördes som flerbostadshus. Butikslokaler i bottenplan kan ha funnits från början eller tillkom möjligen vid om- och påbyggnaden 1875. Från 1875 fanns på de respektive två övre planen två större L-formade lägenheter med rum mot både gata och gård. Med fönster enbart mot gården låg ett rum och kök på alla tre plan i norra gårdslängan. I det nordvästra hörnet av byggnaden låg ett enkelt spisrum med fönster enbart mot en kringbyggd ljusgård på de övre två planen. Vid

kontoriseringen på 1940-talet revs trapphuset vid spisrummet och ljusgården byggdes bort till förmån för ett hisstorn. Flera mellanväggar i gårdslängorna revs för att skapa öppna lagerlokaler.

Bevarat i originalutförande är främst det stora, rundade trapphuset och det östra gårdstrapphuset – båda med fönster mot gården- lägenhetsdörrar mot bevarade trapphus och invändiga fönsteromfattningar och sockellister vid ytterväggar och väggar mot trapphus. Vindslägenhetens planlösning.

Original	**Förändrat**
Rundat trapphus och gårdstrapphus	Västra trapphuset rivet (1940-tal)
Kalkstenstrappor	Hiss (1940-tal)
Gjutna golv i trapphusentrén	Planlösning till största del
Lägenhetsdörrar inklusive foder och karm	Sekundära ytskikt, främst golv
Putsade väggar	
Fönsteromfattningar (foder, bänk, smyg)	
Vindslägenheten	

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Drottninggatan 52 är unik då den tillhör den skara stenbyggnader som uppfördes efter den stora stadsbranden 1792. Likt flertalet av kvarvarande byggnader från början av 1800-talet uppfördes byggnad ursprungligen med enkel tegelfasad med få dekorationer. 1875 påbygges Drottninggatan 52 och försågs med en kraftigt dekorerad, putsad fasad i nyrenässansstil. Denna förändring genomgick flertalet av byggnaderna som uppfördes i början av 1800-talet och den nuvarande gatufasaden måste därför idag tillmätas stort kulturhistoriskt autencitetsvärde.

Utöver att byggnaden har stor betydelse som historiskt dokument är den mycket värdefull för gatumiljön Drottninggatan. Till värdena hör även den kvarvarnde gårdsmiljön. Denna typ av gårdsmiljöer har inom vallgraven till stor del byggts igen med fördjupade butikslokaler, utrymmen för ventilationsanläggningar/teknik, sophus mm.

Interiört är det fr a det ursprungliga huvudtrapphuset som är unikt och är av stort värde medan planlösningarna i övrigt till stor del förändrats genom upprepade och täta ombyggnader.

Drottninggatan 52 är en tydlig exponent för Riksintresset för kulturvård.

KÄLLFÖRTECKNING

Otryckta källor

Arkitekturmuseet
Arkitektregistret

Riksantikvarieämbetet
http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/riksintressen_for_kulturmiljovarden/riksintressen_beskrivningar.html

Stadsbyggnadskontoret Göteborg
Bygglovsritningar
Detaljplaner

Stadsmuseet Göteborg
Fotografier

Sveriges länskartor
http://gis.lst.se/lanskartor/

Tryckta källor och litteratur

Garellick, Robert (1999). *Göteborg före grävskoporna: ett bildverk*.

Herklint, Mats red. (1992) *Göteborg - Kulturmiljöer av riksintresse.*

Lönnroth, Gudrun, red. (2000) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse - Ett program för bevarande del 1*

Lönnroth, Gudrun, red. (2003) *Hus för hus i Göteborgs stadskärna*